

תלמיד: אבל עדיין לא היה הבית היהודי בימי יהושע דומה לבית היהודי שלנו, כי הלא לא היו אז מצוות דרבנן.

המחנך: אז מה? אשה חייבת בהרבה פחות מצוות מן הגבר, היא גם לא לומדת תורה שבעל פה ורבות לא לומדות אף תורה שבכתב. הן אינן מתפללות בציבור ועוד ועוד. האם הן פחות יהודיות מאשר הגברים? היו כמה עניינים שבהם היו חיי בן ישראל של ימי יהושע שונים מחיי היהודי של ימינו. אבל היו להם ידיעות ברורות הרבה יותר ובזה בערך השתווה המאזן. אולי אפשר לדבר על התפתחויות שונות גם ביהדות בקשר לתקנות ומנהגים, אבל היסוד היה, הינו ויהיה אחד. בעקבות ר' יהודה הלוי נשנן: אין התפתחויות בדברים שבאים מאלקים, עם ישראל ותורתו הם למעלה מכל חוקי התפתחות, גם אם נכונים הדברים ביחס לעניינים הטבעיים (וגם זה עלול עוד להיות מופרך, כי כל תורת ההתפתחות היא רק בת מאה שנה ופחות).

תלמיד: אבל זה לא נעים להתנגד להנחות מקובלות על ידי כל האנשים החשובים במדע.

המחנך: ייחודנו הוא בזה שאנו עם אשר לבדד ישכון ולבדד יחשוב. לא נעים להיות מבודד, אבל עוד יותר גרוע להיות אכולים ונבלעים על ידי האנושות ההמונית. לא נפל דבר מכל הדבר הטוב אשר דבר ה' על ישראל והאדם השומר את דבר ה', בין אם תקראנו בן ישראל, על שם כל שבטי ישראל שבבית הראשון ובין אם תקראנו "יהודי", על שם העם המוקטן שבבית השני - דבר אחד הוא!

פרק כב. נושא ראשון. פסוקים א-ו.

שבחם של בני גד וראובן

המחנך: היכן למדנו בספר יהושע על בני גד וראובן.

תלמיד: בפרק א, עת התחייבו להתלוות לעם ישראל במלחמתם.

המחנך: נכון, עתה הם מצוינים לשבח על מה שעשו. מה עשו? הכיתה כולה תשתתף במניין שבחיהם.

תלמיד אחד: שמעו מה שציווה משה ושמעו מה שציווה יהושע (פסוק ב).

תלמיד שני: לא עזבו את המחנה ימים רבים (פסוק ג).

תלמיד שלישי: עוד שבח נאמר עליהם, כי שמרו את משמרת מצוות ה' (שם). אני לא מבין מה זה. זה דומה למה שנאמר בפסוק ב.

המחנך: אומנם אלו ביטויים דומים, אבל הם שונים בתוכנם. בפסוק ב נאמר על מה שהם עצמם עשו. "לשמור משמרת ה'" פירושו, שנשמור שגם אחרים יעשו. מי יודע על חברות של משמרת בימינו?

תלמיד: שמעתי שהיו חברות "משמרת שבת".

המחנך: נכון. היו וישנן גם היום וצריכות להיות חברות וארגונים שיעזרו להם לקיים את התורה. כשתגדלו תראו שיש מפלגות דתיות שבתכניותיהן הוא לשמור את משמרת מצוות ה'.

תלמיד: יש גם ארגוני נוער כאלו.

המחנך: נכון מאד, עליהם באמת מוטל לעשות מה שנאמר כאן ובתורה במקומות רבים לשמור את משמרת מצוות ה'.

תלמיד: למה כתוב רק על השבטים האלו ולא על האחרים. האם הם היו הטובים ביותר בעם?

המחנך: זו שאלה טובה. לפנינו דוגמה איזה דברים נכתבים בנביאים ואיזה לא. אם הכל בסדר לא כתוב שום דבר. זה מובן מאליו, ככה צריך להיות. אבל אם משהו לא בסדר - נכתב על כך לדורות, ללמד לא לעשות כן.

כאן כתוב על שיבחים של שבטים אלו, מתוך שהנביא צריך היה לכתוב את גינויים, כדלהלן. תקלה גדולה אירעה להם והיה צורך להסביר את הדבר לדורות. שימו לב: כתוב כאן כי לא עזבו את המחנה ימים רבים. מה זה היה יכול לגרום למשפחותיהם? מה קורה למשפחה שאבא שלהם נמצא מחוץ לבית שנים רבות?

תלמיד אחד: האם הם לא חזרו כלל, בכל אותן שנות מלחמה?

תלמיד שני: קראתי, כי כאשר חזרו לא הכירו את ילדיהם.

המחנך: מופרז לומר כן. הם חזרו מידי פעם, כמו שחייל בא לביתו לחופשה. אולם, העדרם בודאי השפיע על ילדיהם שגדלו בדרך כלל ללא אב. אתם יודעים יפה, אם אביכם עסוק יותר מדאי ואין לו זמן לטפל בכם, השפעתו קטנה מאד, אף אם הוא בעיר. על רקע זה אירעה תקלה, כמו שנלמד בשיעור הבא.

פרק כב. נושא שני. פסוקים ט-לד.

פחד הבדידות של בני גד וראובן

המחנך: למדנו בשיעור הקודם שבחים על בני גד וראובן. אולם, בתורה נאמרו עליהם דברי גנאי חמורים, לא במפורש אלא ברמז, אבל בצורה חריפה, כמו שנתפרשו הדברים על ידי חז"ל. הסיבה לכך: עבר הירדן המזרחי אינו מן הארץ שהובטחה לאבות. הארץ נכבשה רק מפני שסיחון ועוג יצאו למלחמה על ישראל בזמן שרצו לעבור בארצם.

כפי שראינו, לא היו מספיק אנשים כדי ליישב את כל הארץ הקדושה שמעבר לירדן מערבה. אילו עברו גם שבטים אלו את הירדן, אפשר היה ליישב את כל הארץ. תקלות רבות היו נמנעות. למה ביקשו שבטים אלו להתישב מערב לירדן מזרחה. מי למד ספר במדבר ויודע?

תלמיד: היה להם הרבה צאן ובעבר זה של הירדן היה הרבה מרעה.

המחנך: נכון מאוד. אבל לא היה להם רק צאן, אלא גם משפחות, ילדים רבים. לחינוכם וגידולם היה טוב יותר אילו ישבו יחד עם כל העם. בגלל המקנה הרב שלהם הם התיישבו רחוק מאד מן המרכז, אף כי זה לא היה טוב לילדיהם.

בגמרא נאמר כי עשו בחיפזון, בהולים היו על נכסיהם, אולם, לאט לאט הם החלו לפחד מפני הבדידות שלהם, החלו לחשוש לילדיהם, כי יגדלו רחוק ממרכז העם. הם כבר ראו מה אירע לילדי דור זה, שרוב הוריהם היו רחוקים מהם.

ראו מה הם עשו:

תלמיד: הם בנו מזבח על הירדן, מזבח גדול למראה (פסוק י).

המחנך: נקרא תחילה את הפסוקים כא-כח, למה הם עשו כן.

ובכן מה קראתם. האם היתה כוונה רעה בדבר?

תלמיד: לגמרי לא! דבריהם יפים מאד.

המחנך: נכון. ראוי לשנן את דבריהם בעל פה, לא רק כאן בכיתה, אלא כל אב ואם בישראל צריך לעשות זאת. בכל זאת, אף כי דבריהם יפים לא היו מעשיהם בצדק. הם היו צריכים להתייעץ עם יהושע ולא לעשות על דעת עצמם דבר כזה. כפי שראינו, הם היו אנשי משמעת במשך כל הזמן. בבניין מזבח זה על דעת עצמם - הם הפרו את המשמעת. הפרת משמעת מסוכנת בכל עת, כל שכן בתחילת היוסדה של מדינה חדשה, מדינת התורה. עתה נשוב לפסוקים יא-כ. נקראם בעיון, כי דברי קודש הם ויש לזכרם יפה גם לימינו. אבל יש לשאול שאלה חשובה בקשר לדבריהם. שימו לב, אולי תתעוררו אתם לשאול.

לאחר הקריאה

המחנך: האם הצורה שבה הגיבו בני ישראל מובנת לכם?

תלמיד אחד: אמרנו שהיו נימוקים חשובים לבני גד וראובן לעשות את המזבח. אם כן, למה הם לא שואלים אותם תחילה ופותחים בגערה קשה עליהם.

תלמיד שני: אילו המחנך שלנו היה נוהג אתנו ככה, לא היינו נותנים לו לדבר כל כך הרבה והיינו מפסיקים אותו באמצע.

המחנך: עליך ללמוד מבני גד וראובן שלא הפסיקו את דברי בני ישראל. גם את דברי המחנך לא צריכים להפסיק. בכל זאת, יש הרבה אמת בכל מה שאמרתם. התוכחה הראשונה שזכרה בתורה היתה בלשון שאלה: איכה (בראשית ג ט) המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו

אכלת (שם יא) וכן במקומות רבים אחרים. גם מחנך וגם הורים האומרים תוכחה, ראוי להם לשאול תחילה שלא להבהיל ולא להרגיז. אולם, במקרה זה נהגו אחרת. למה? אולי מפני שבני גד ובני ראובן ידועים היו כחייילים טובים ואנשי משמעת. עתה עשו דבר שהיה חילול הקודש, המוכיח כי הם אינם מכירים במרות ההנהגה הראשית. שום תרוץ לא יכול היה לתרץ לגמרי את מה שעשו. על כן פתחו תיכף בתוכחה, לדעת כי "לא כל איש הישר בעיניו יעשה".

תלמיד: למה יהושע לא נזכר בכל העניין?

המחנך: זו שאלה טובה מאד וקשה להשיב עליה. יהושע כבר היה זקן ואולי לא היה בכוחו לפעול בעניין זה. אפשר והוא גם לא התרגש כל כך מהנעשה, כי הוא הכיר את השבטים האלו יפה יפה, וידע כי אין כוונתם לרעה. אבל בכל זאת הוא לא רצה להפריע לעם שביקש למחות.

אנו עוד נלמד בסוף ספר שופטים כי מתחילה פעלו בני ישראל במרץ ואף בכעס רב, על כל מי שעשה דבר לא נכון.

תלמיד: האם זו דרך נכונה?

המחנך: קשה לשפוט את הדורות הראשונים. התנאים כל כך שונים והאפשרויות אחרות. אמנם, בדרך כלל, כל מעשיהם נזכרו, כדי להיות לנו לדוגמה לעשות כמוהם, אבל יש מקרים שבהם הלימוד הוא דווקא לא לעשות כמו שעשו. זו פרשה המעוררת מחשבות וקשה להסיק מסקנה.

נראה איך הסתיים העניין:

תלמיד: ראשי ישראל מבקשים את סליחת השבטים האלו.

המחנך: פרט זה לא נזכר. כתוב רק "וייטב בעיניהם", הם קיבלו את ההצטדקות, לא יותר. יש עוד ראייה מדבריהם כי לא התחרטו על הדברים התקיפים שדיבורו נגדם. מה הם? קראו עד הסוף.

אם התלמידים לא ימצאו, ישאל המחנך: מה פירוש "ולא אמרו לעלות עליהם לצבא לשחת את הארץ"? הנה מכאן רואים שהחליטו לא לצאת למלחמה להחזירם לארץ מעבר לירדן המערבי, אבל לא סלחו להם לגמרי.

תלמיד: למה הם לא הרסו את המזבח?

המחנך: דבר זה אסור. אסור להשחית דבר קדוש. העתיד הוכיח כי היה הרבה צדק ברתיעת בני ישראל. ברתיעה זו בא לידי ביטוי כעס עצור בלב, על אשר בגלל מקנה פרשו שבטים אלו מן הכלל. בני גד וראובן היו מן הגולים הראשונים, כמו שנאמר בספר דברי הימים א ה כד.

תלמיד: אבל על ידם גדלה הארץ. אילו נעזבה אז, מעולם היא לא היתה שייכת לבני ישראל.
המחנך: בודאי היה גם צד טוב בדבר. אפשר ללמוד מלשון הנביאים כי בעתיד יחזור גם גדה זו של הירדן לישראל, כי כבר נתקדש במידה רבה. אבל ההפסד הרוחני רב היה מן התועלת החומרית.

ניבים מיוחדים בפרק כב

- א. "לא עזבתם את אחיכם זה ימים רבים" (פסוק ג). מי זוכר מי אמר: "אשר לא עזב חסדו ואמתו" (אליעזר עבד אברהם, בראשית כד, כז).
- ב. לאיזה פסוק בקריאת שמע דומה פסוק ה.
- ג. "מזבח גדול למראה" (פסוק ז).
- ד. "מה המעל הזה אשר מעלתם" (פסוק טז) היכן כתוב: "וימעלו בני ישראל מעל בחרם"? (לעיל ז א).
- ה. "ואם לא מדאגה מדבר עשינו את זאת" (פסוק כד).
- ו. "כי עד הוא בינינו וביניכם" (פסוק כז).
- ז. "חלילה לנו ממנו למרד בה" (פסוק כט). היכן כתוב "חלילה לך מעשת כדבר הזה"? (בראשית יח, כה).
- ח. "היום ידענו כי בתוכנו ה'" (פסוק לא).
- ט. "עד הוא בינתינו כי ה' האלקים" (פסוק לד).

פרק כג.

צוואת יהושע

המחנך: הפרק הזה מתחיל במלים: "ויהי מימים רבים".
 יהושע חי אך 14 שנה לאחר סיום חלוקת הארץ ועשרים שנה לאחר סיום המלחמה. זה כרגיל לא כל כך הרבה, בכל זאת נקראים הימים "רבים", בגלל רוב הטובה שהיתה לישראל, נדמה היה כי זמן רב עבר, כי התבססו והתחזקו ישראל בארץ.
 מה עושה עתה יהושע?

תלמיד: יהושע אוסף את כולם למחנה אחד, כמו שהיה בראשית הימים.
המחנך: נכון, אבל הפעם לא היה זה מחנה, אלא ועידה. ישראל התוועדו כולם יחד ויהושע השמיע להם דברי תוכחה ועידוד. תראו על מה הוא מזהיר אותם בעיקר?